

**REALIZACJA ZADAŃ LOGISTYCZNYCH PRZEZ PODODZIAŁY I ODDZIAŁY
SIŁ ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W AKCJACH RATOWNICZYCH**

**IMPLEMENTATION OF LOGISTIC TASKS BY SUB-UNITS AND UNITS
OF POLISH ARMED FORCES IN RESCUE ACTIONS**

Mirosława RUBISZ

Akademia Sztuki Wojennej, Wydział Zarządzania i Dowodzenia

Streszczenie

Siły zbrojne we współczesnym państwie są jednym z nielicznych podmiotów posiadających potencjał wykonawczy i strukturę organizacyjną umożliwiające im skuteczną realizację powierzonych zadań nawet w ekstremalnie trudnych sytuacjach kryzysowych. Powoduje to, że często uczestniczą w akcjach ratowniczych, w których realizują m.in. zadania logistyczne na rzecz ludności poszkodowanej, infrastruktury krytycznej, dziedzictwa kulturowego oraz ochrony środowiska naturalnego.

W prezentowanym artykule przedstawiono zakres oraz sposoby i możliwości realizacji powyższych zadań w akcjach ratowniczych przez pododdziały i oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zależności od ich specjalności i posiadanego wyposażenia technicznego.

Słowa kluczowe: akcje ratownicze, pododdziały i oddziały SZ RP, zadania logistyczne.

Abstract

Armed forces in the modern state are one of the few entities with executive potential and organizational structure enabling them to effectively implement the entrusted tasks even in extremely difficult crisis situations. It causes that they often participate in rescue actions, in which they implement logistic tasks for the affected population, critical infrastructure, national heritage and environmental protection.

The presented article presents the range, methods and possibilities of implementation of the above tasks in rescue operations by subunits and units of the Polish Armed Forces depending on their specialty and technical equipment.

Key words: rescue actions, sub-units and units PAF, logistic tasks.

Wstęp

Akcje ratownicze są nierozzerwalnie związane z występującymi w postrzeganej rzeczywistości zagrożeniami, których etiologią są siły natury i działalność człowieka. Akcje

te, ściśle związane z rodzajem zdarzenia, mają na celu ratowanie zdrowia lub życia ludności, jej mienia, środowiska naturalnego, zasobów dziedzictwa kulturowego oraz infrastruktury krytycznej.

Do udziału w akcjach ratowniczych, oprócz sił Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KRSG), bardzo często kierowane są pododdziały i oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP). Użycie jednostek wojskowych do wsparcia sektora cywilnego w akcjach ratowniczych, jest możliwe i wskazane z uwagi na ich wysokie walory użyteczne¹. Według opinii autorki walorami tymi są przede wszystkim: mobilność pododdziałów i oddziałów wojskowych, ich wysoka gotowość do szybkiego udzielenia pomocy sektorowi cywilnemu, sprawność i skuteczność działania nawet w ekstremalnych warunkach oraz profesjonalne dowodzenie (jako szczególna forma kierowania), a także posiadanie specjalistycznego sprzętu technicznego, często występującego tylko w wyposażeniu wojska.

Jedną z ważnych misji realizowanych przez pododdziały i oddziały wojskowe w akcjach ratowniczych jest udzielanie pomocy logistycznej ludności poszkodowanej, a także realizacja zadań logistycznych na rzecz infrastruktury krytycznej, zasobów dziedzictwa kulturowego oraz ochrony środowiska naturalnego.

Właściwości użycia pododdziałów i oddziałów wojskowych w akcjach ratowniczych

Rozmiar i natężenie zagrożeń niemilitarnych, jakie występują w XXI wieku sprawia, iż siły i służby cywilne, ustawowo powołane do ich zwalczania i przeciwdziałania ich skutkom niejednokrotnie stają się bezradne wobec zaistniałej sytuacji kryzysowej. W takich przypadkach niezbędna staje się pomoc i zaangażowanie wszelkich sił, jakimi dysponuje państwo, w tym jednostek wojskowych.

W celu usankcjonowania zasadności użycia jednostek wojskowych w przeciwdziałaniu zagrożeniom niemilitarnym, w RP wprowadzono wiele aktualizacji w aktach prawnych obowiązujących w tym zakresie. Jedną z pierwszych aktualizacji była zmiana zapisów w *Ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony*². W 1997 r. dokonano w niej m.in. takich zapisów jak: 1) *Siły Zbrojne RP mogą brać udział w zwalczaniu klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidacji ich skutków;* 2) *Powolywanie do odbycia ćwiczeń wojskowych przeprowadzanych w trybie natychmiastowego stawiennictwa może nastąpić w celu: udziału jednostek wojskowych w zwalczaniu klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidacji ich skutków;* 3) *Do odbycia ćwiczeń wojskowych powołuje się żołnierzy rezerwy przede wszystkim spoza obszaru objętego klęską żywiołową, nadzwyczajnym zagrożeniem środowiska i likwidacji ich skutków.*

W porozumieniach wykonawczych dotyczących udziału jednostek wojskowych w akcjach ratowniczych, zawieranych pomiędzy organami wojskowymi i organami administracji cywilnej, wręcz zwyczajowo zamieszczane są zastrzeżenia, iż pododdziały i oddziały wojskowe mogą być użyte wtedy, gdy siły i środki sektora cywilnego zostały w całości wykorzystane, a pomoc wojska jest niezbędna.

¹M. Rubisz, *Udział pododdziałów i oddziałów SZ RP w działaniach ratowniczych i prewencyjnych*, Rozprawa doktorska, Wyd. AON, Warszawa 2010, s. 5 i nast.

²Dz.U. z 2002 r. Nr 21, poz.2005.

Nieco inaczej przedstawia się sprawa wsparcia sektora cywilnego przez wojsko w sytuacji, gdy na terenie objętym katastrofą naturalną lub awarią techniczną wprowadzony zostanie *stan klęski żywiołowej*. Zasady udziału jednostek wojskowych w akcjach ratowniczych w stanie klęski żywiołowej uregulowała *Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej*³. W myśl tej ustawy, siły wojskowe mogą być wykorzystane tylko wtedy, gdy użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające. W takiej sytuacji Minister Obrony Narodowej może przekazać pododdziały lub oddziały wojskowe tylko do dyspozycji wojewody, na podległym mu obszarze województwa. Obowiązuje przy tym zastrzeżenie, że pododdziały i oddziały wojskowe, wykonując zadania określone przez wojewodę, pozostają wyłącznie pod dowództwem swych przełożonych służbowych.

Uregulowania w sprawie użycia pododdziałów i oddziałów wojskowych w akcjach ratowniczych uszczegóławia *Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym*.⁴ Z zawartych w niej zapisów wynika również, że użycie jednostek wojskowych do realizacji zadań ratowniczych powinno uwzględniać ich przygotowanie specjalistyczne, a także zgodne z zadaniami określonymi w *wojewódzkim planie zarządzania kryzysowego*.

Natomiast w odniesieniu do zadań logistycznych realizowanych na rzecz ludności poszkodowanej (mają one zwykle miejsce we wszystkich akcjach ratowniczych) mogą je realizować, przynajmniej w podstawowym zakresie, w zasadzie wszystkie jednostki wojskowe (niezależnie od przygotowania specjalistycznego), bowiem w każdej z nich występują pododdziały logistyczne, czyli pododdziały zaopatrzenia, techniczne (remontowe), i transportowe. Podobnie rozwiązanie obowiązuje w odniesieniu do zadań medycznych (jednak w bardzo podstawowych zakresie). Pododdziały (grupy, zespoły) medyczne (wydzielane głównie z Zespołów Ewakuacji Medycznej i Grup Zabezpieczenia Medycznego) występują, bowiem we wszystkich jednostkach wojskowych (zgrupowaniach zadaniowych) wydzielanych do udziału w akcjach ratowniczych. Jednak ich podstawowym zadaniem jest udzielenie pomocy medycznej własnym podopiecznym, czyli żołnierzom, a zakres tej pomocy ogranicza się zwykle do pierwszej pomocy lekarskiej oraz, w razie potrzeby, ewakuacji medycznej do wyższych poziomów opieki zdrowotnej.

Naczelnym organem wojskowym w SZ RP odpowiedzialnym za kierowanie jednostek wojskowych do udziału w akcjach ratowniczych jest Sztab Generalny. Powoduje to, że Szef Sztabu Generalnego WP kieruje użyciem wszystkich wyspecjalizowanych sił i środków rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk (służb) w akcjach ratowniczych oraz likwidacji skutków klęsk żywiołowych.

W celu zapewnienia sprawnego kierowania udziałem jednostek wojskowych (zgrupowań zadaniowych) w akcjach ratowniczych, na poszczególnych szczeblach dowodzenia SZ RP, powoływane są specjalne *Grupy Reagowania Kryzysowego* oraz *Grupy Operacyjne*. Ponadto każdego roku opracowywany jest *Plan udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych*. Częściami składowymi tego planu zwykle są plany szczegółowe m.in. takie jak: *plan udziału SZ RP w obronie przed terroryzmem, plan udziału SZ RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych, plan udziału SZ RP w akcji odśnieżania, plan udziału SZ RP w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwania skutków pożarów przestrzennych, plan udziału SZ RP w likwidacji skutków awarii technicznych*

³Dz.U. z 2002 r. Nr 62, poz. 558; tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz.1897.

⁴Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz. 590, art.25; tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 209.

z technicznymi środkami toksycznymi i wypadków radiacyjnych, plan udziału SZ RP w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych, plan udziału SZ RP w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych, plan działań przeciwepidemicznych i inne.

Powyższe plany udziału SZ RP w sytuacjach kryzysowych oraz bieżąca analiza i ocena rzeczywistej sytuacji kryzysowej stanowią podstawę do podejmowania przez osoby funkcyjne SZ RP decyzji o udzieleniu wsparcia wojskowego sektorowi cywilnemu.

Decyzję o włączeniu pododdziałów i oddziałów wojskowych do akcji ratowniczych w sytuacjach kryzysowych podejmowane są w trybie: podstawowym, alarmowym lub nakazowym.

Tryb podstawowy oznacza, iż organ administracji samorządowej (gmina), na którego terenie wystąpiło zagrożenie kryzysowe zwraca się do organu nadrzędnego (poprzez starostę do wojewody) o wsparcie wojskowe. Wojewoda za pośrednictwem szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego powiadamia właściwe dowództwo wojskowe, które podejmuje decyzję o wydzieleniu odpowiednich pododdziałów lub oddziałów wojskowych do akcji ratowniczej.

Tryb alarmowy oznacza, iż organ administracji samorządowej (gmina, powiat), na obszarze którego wystąpiło zagrożenie kryzysowe, zwraca się bezpośrednio do dowódcy jednostki wojskowej z prośbą o wsparcie wojskowe.

Tryb nakazowy oznacza, iż decyzję o włączeniu się wojska do akcji ratowniczej podejmuje Minister Obrony Narodowej lub Szef Sztabu Generalnego WP, albo inny odpowiedni dowódca RSZ.

Koordinowanie udziału jednostek wojskowych w akcjach ratowniczych realizują organy administracji publicznej, na których terenie (obszarze) odpowiedzialności wystąpiła sytuacja kryzysowa, a więc odpowiednio wójt (burmistrz, prezydent miasta), starosta lub wojewoda.

Sprawne i skuteczne użycie pododdziałów i oddziałów wojskowych w realizacji zadań ratowniczych wymaga, podczas podejmowania decyzji o ich skierowaniu do akcji ratowniczych, uwzględnienia ich przygotowania specjalistycznego (specjalizacji wojskowej) i wyposażenia w specjalistyczny sprzęt techniczny, a także poziomu wykształcenia i ukompletowania stanem osobowym. Warunek ten szczególnie ważny jest w odniesieniu do pododdziałów (oddziałów) realizujących zadania logistyczne i medyczne. Wobec tego należy wnioskować, by do zadań ratowniczych używane były w pierwszej kolejności pododdziały Wojsk Inżynieryjnych (np. bataliony ratownictwa inżynieryjnego – bratinż.), Wojsk Chemicznych (np. chemiczne i radiacyjne zespoły awaryjne – ChRZA), oraz pododdziały: śmigłowców transportowych, śmigłowców sanitarnych, śmigłowców rozpoznawczych z Sił Powietrznych. Natomiast do realizacji zadań logistycznych, w pierwszej kolejności, powinny być kierowane profesjonalne pododdziały logistyczne (zaopatrzenia, remontowe i transportowe) dysponujące znacznymi (czasami bardzo dużymi) zapasami żywności, paliw płynnych, sprzętu i wyposażenia mundurowego (pralnie, łaźnie, namioty, materace, śpiwory, pościel, bielizna, ubrania itp.), sprzętu kwaterunkowego (piecyki, łóżka polowe, taborety, szafki, wieszaki), sprzętu przeciwpożarowego; sprzętu technicznego służby żywnościowej (kuchnie polowe, podgrzewacze wody, zmywarki do naczyń, chłodnie, cysterny na wodę) i innego. Z kolei do udzielania pomocy medycznej powinny być oczywiście kierowane profesjonalne pododdziały (zespoły) medyczne wydzielane z Zespołów Ewakuacji Medycznej i Grup Zabezpieczenia Medycznego.

Jednak, z logistycznego punktu widzenia, wszystkie pododdziały i oddziały wojskowe biorące udział w akcjach ratowniczych, niezależnie od rodzaju sił zbrojnych i rodzaju wojsk, z których zostały wydzielone, należy postrzegać również przez pryzmat sprawności ich działania. Wynika ona z tego, że posiadają one zdyscyplinowane stany osobowe, terenowe środki transportu samochodowego (jednostki Sił Powietrznych ponadto środki transportu lotniczego, a jednostki Marynarki Wojennej środki transportu morskiego), własne (etatowe) pododdziały medyczne (personel medyczny, środki transportu sanitarnego oraz wyposażenie – materiały medyczne), a także własne (autonomiczne) pododdziały logistyczne umożliwiające im skuteczne działanie nawet w ekstremalnie trudnych warunkach terenowych i atmosferycznych.

Zadania logistyczne przewidziane do realizacji przez pododdziały i oddziały wojskowe w akcjach ratowniczych

Wszystkie zadania⁵ przewidziane do realizacji przez jednostki wojskowej SZ RP w akcjach ratowniczych określa *Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym*⁶ oraz *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu*⁷. Wśród tych zadań są wymienione również zadania logistyczne. Według opinii autorki, należą do nich przede wszystkim zadania ratownicze, podczas których udzielana jest pomoc medyczna rannym i chorym; zadania ewakuacyjne, które wymagają użycia środków transportu do przewozu osób ewakuowanych do tymczasowych miejsc zakwaterowania oraz środków zaopatrzenia materiałowego (woda do picia, żywność); przygotowanie i utrzymanie tymczasowych miejsc zakwaterowania, likwidacja zakażeń biologicznych i skażeń chemicznych, które wymagają użycia m.in. wyspecjalizowanych sił medycznych; usuwanie skażeń promieniotwórczych, które oprócz pomocy medycznej dla osób poszkodowanych wymagają użycia dużej ilości wody i innych środków technicznych; wykonywanie zadań związanych z odbudową obiektów budowlanych, które wymagają użycia sprzętu specjalistycznego oraz środków transportu do dowozu materiałów budowlanych; współudział w zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych; wykonywanie prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych w terenie oraz przy zagrożonych obiektach zabytkowych; udzielanie pomocy medycznej

⁵Należą do nich: współudział w monitorowaniu zagrożeń; wykonywanie zadań związanych z oceną skutków zjawisk zaistniałych na obszarze występowania zagrożeń; wykonywanie zadań poszukiwawczo-ratowniczych; ewakuowanie poszkodowanej ludności i mienia; wykonywanie zadań mających na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach; współudział w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń; izolowanie obszaru występowania zagrożeń lub miejsca prowadzenia akcji ratowniczej; wykonywanie prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych dobrach kultury; prowadzenie prac wymagających użycia specjalistycznego sprzętu technicznego lub materiałów wybuchowych będących w zasobach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej; usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie, z wykorzystaniem sił i środków będących w wyposażeniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej; likwidowanie skażeń i zakażeń biologicznych; wykonywanie zadań związanych z naprawą i odbudową infrastruktury technicznej; współudział w zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych; udzielanie pomocy medycznej i wykonywanie zadań sanitarno-higienicznych i przeciwepidemicznych.

⁶Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz.590; tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 209.

⁷Dz.U. z 2003 r. Nr 41, poz.347.

rannym i chorym, która oprócz udziału zespołów medycznych wymaga użycia środków transportu sanitarnego oraz dużej ilości różnego rodzaju materiałów medycznych.

Sposoby realizacji zadań logistycznych i medycznych przez pododdziały i oddziały wojskowe w akcjach ratowniczych

Realizacja zadań logistycznych na rzecz ludności poszkodowanej

Zadania logistyczne realizowane przez pododdziały i oddziały wojskowe w akcjach ratowniczych na rzecz ludności poszkodowanej obejmują dostarczanie środków zaopatrzenia oraz świadczenie usług logistycznych.

W procesie dostarczania środków zaopatrzenia dla ludności poszkodowanej pododdziały i oddziały wojskowe mogą wspierać siły cywilne przede wszystkim podczas dostaw wody, dostaw środków żywnościowych oraz przygotowania gorących (gotowanych) posiłków.

Do realizacji dostaw wody pitnej dla ludności poszkodowanej najlepiej przygotowane (wyszkolone i wyposażone) są pododdziały inżynieryjne (pododdziały wydobywania i uzdatniania wody) oraz pododdziały logistyczne (pododdziały zaopatrzenia i gospodarcze).

Pododdziały wydobywania i uzdatniania wody posiadają mobilny sprzęt do wydobywania i oczyszczania (uzdatniania) wody. Są to studnie rurowe, zestawy studziennie-wiertnicze oraz filtry do uzdatniania wody.

Pododdziały zaopatrzenia i pododdziały gospodarcze dysponują sprzętem do transportu i przechowywania (magazynowania) wody pitnej. Są to różnego rodzaju autocysterny, cysterny i zbiorniki na wodę.

W procesie organizacji dostaw wody zdatnej do picia, oprócz pododdziałów inżynieryjnych i logistycznych uczestniczy personel wojskowej służby zdrowia, który w ramach przedsięwzięć sanitarnohigienicznych sprawuje nadzór sanitarny nad dostawami wody i oceną jej przydatności do picia.

Do organizacji i realizacji dostaw środków żywnościowych dla ludności poszkodowanej oczywiście najlepiej przygotowana jest wojskowa służba żywnościowa. Według opinii autorki, największą przydatność, szczególnie w początkowym okresie akcji ratowniczej, z uwagi na wysoką gotowość do spożycia, mają wojskowe zestawy żywnościowe, a konkretnie *zestawy indywidualnej racji żywnościowej suchej „S”*. Zawierają one komplety gotowych do spożycia produktów żywnościowych o wartości kalorycznej około 1100 kcal. Są dobrze opakowane i skutecznie zabezpieczone przed szkodliwym wpływem warunków zewnętrznych, przez co łatwo można je przewozić i magazynować. Ponadto bardzo korzystną ich właściwością jest łatwość dystrybucji, np. w sytuacji limitowania zaopatrzenia ludności w środki spożywcze, jedna racja żywnościowa „S” o wartości 1100 kcal może stanowić, przez pierwsze 2-3 dni akcji ratowniczej, dzienną normę zaopatrzenia⁸. Wykorzystanie tych racji żywnościowych w procesie żywienia ludności poszkodowanej może okazać się korzystne zarówno dla władz cywilnych (z uwagi na kompleksowość i urozmaicenie

⁸ Dzienna norma żywienia żołnierza – **racja dzienna** (rdz) to ustalona ilość produktów spożywczych obejmująca **trzy zestawy żywnościowe**. Jej wartość kaloryczna wynosi średnio ok. 3300 kcal.

zawartych w nich produktów spożywczych), jak i dla wojska, bowiem może być jednym ze sposobów ich rotacji⁹.

W przypadku dużego braku środków żywnościowych, w procesie ich dostaw dla ludności poszkodowanej, mogą być wprowadzane są tzw. krytyczne limity zaopatrzenia. Ich wartość kaloryczna wynosi wówczas ok. 500 kcal/osobę na dobę. Wówczas mogą być dzielenie nawet *indywidualne racje żywnościowe suche*. Do kompletowania tzw. "krytycznych zestawów żywnościowych" można posługiwać się wartościami kalorycznymi poszczególnych produktów żywnościowych, które przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Wartość kaloryczna (energetyczna) produktów spożywczych wchodzących w skład indywidualnej racji żywnościowej suchej „S”.

Lp.	Nazwa produktu	Wartość energetyczna 100 g produktu	
		kcal	kJ
1	Gatunkowa mielona konserwa wieprzowa	286	1197
2	Konserwa tyrolska	270	1132
3	Gulasz angielski	289	1210
4	Pasztet wiejski	333	1394
5	Pasztet turystyczny	277	1160
6	Szynka drobiowa	118	492
7	Mielonka drobiowa	144	604
8	Pasztet z drobiu	336	1408
9	Ser topiony tłusty	298	1246
10	Dżem truskawkowy	252	1056
11	Dżem z czarnej porzeczki	251	1051
12	Dżem wielowocowy	252	1056
13	Dżem malinowy	255	1068
14	Miód pszczeli	324	1357
15	Mleko zagęszczone	326	1364
16	Suchary specjalne	364	1523
17	Koncentrat napoju herbacianego instant	338	1416
18	Cukier	405	1697
19	Cukierek z witaminą C	389	1628
20	Cukierek zawierający ekstrakt kawy naturalnej	406	1700
21	Guma do żucia	294	1233

Źródło: E. Nowak, *Logistyka w sytuacjach kryzysowych*, Wyd. AON, Warszawa 2009, s. 145.

Istotną pomocą wojskową dla sektora cywilnego w procesie organizacji żywienia ludności poszkodowanej w akcjach ratowniczych może być wydzielenie (zwykle wraz z obsługą) wojskowego sprzętu służby żywnościowej (głównie kuchni polowych i kasyn polowych)

⁹W tym przypadku chodzi o tzw. rotację wymuszoną dopuszczalnym okresem magazynowania (utrzymania na zapasach) produktów żywnościowych.

do przygotowania gorących (gotowanych) posiłków, sprzętu do przechowywania żywności (np. chłodni na samochodach), sprzętu do transportu żywności, sprzętu do wypieku chleba (piekarni polowych), podgrzewaczy wody, termosów do dystrybucji gorących posiłków itp. Wymieniony sprzęt żywnościowy posiadają wszystkie jednostki wojskowe (ich pododdziały zaopatrzenia) niezależnie od rodzaju sił zbrojnych i rodzaju wojsk.

W przypadku organizacji żywienia zbiorowego ludności poszkodowanej, do przygotowania gorących (gotowych) posiłków mogą być wykorzystywane wojskowe tzw. *należności żywnościowe skoncentrowane*. Są to konserwowane (suche) produkty żywnościowe przystosowane do długoterminowego przechowywania. Służą do przygotowywania posiłków w przypadku braku świeżych produktów.

W akcjach ratowniczych podczas świadczenia usług logistycznych dla ludności poszkodowanej pododdziały i oddziały wojskowe mogą wspierać sektor cywilny przede wszystkim podczas organizacji usług transportowych i organizacji tymczasowych miejsc zakwaterowania (bytowania).

Świadczenie usług transportowych na rzecz ludności poszkodowanej może polegać głównie na wydzielaniu środków transportu (wraz z ich obsługą), pomocy zespołom cywilnym w wykonywaniu prac ładunkowych; organizacji kolumn transportowych, ich pilotowaniu (konwojowaniu) oraz organizacji kierowania ruchem na drogach wykorzystywanych do dowozu zaopatrzenia i ewakuacji ludności i jej mienia.

Ocenia się, że wszystkie pododdziały i oddziały wojskowe (niezależnie od RSZ i RW) wydzielone do udziału w akcjach ratowniczych będą dysponować znaczną liczbą pojazdów samochodowych, w tym szczególnie samochodów ciężarowo-terenowych, które mogą być użyte do realizacji zadań transportowych (przewozu zaopatrzenia i ewakuacji) nawet w bardzo trudnych warunkach terenowych i atmosferycznych. Jednocześnie wiele wojskowych pojazdów samochodowych wyposażonych jest w przyczepy, które znacznie zwiększają zdolności przewozowe pododdziałów transportowych. Ponadto niektóre pododdziały i oddziały wojskowe Sił Powietrznych dysponują środkami transportu powietrznego, w tym śmigłowcami transportowymi, szczególnie przydatnymi do wykonywania zadań przewozowych w przypadku wystąpienia zniszczeń na sieci drogowej i liniach kolejowych.

Prace ładunkowe (załadunek i wyładunek pojazdów transportowych) w akcjach ratowniczych, w zależności od sytuacji transportowej oraz wielkości zadań przewozowych, wykonywane są przy użyciu sprzętu do mechanizacji prac przeładunkowych bądź ręcznie. Korzystne (pożądane) jest posiadanie zmechanizowanego sprzętu przeładunkowego na podwoziu terenowym, tj. umożliwiającego prowadzenie prac ładunkowych w terenie (na powierzchni nieutwardzonej) oraz przystosowanego do jazdy w kolumnach samochodowych po drogach publicznych (obowiązuje na nich prędkość jazdy nie mniejsza niż 30 km/godz.).

Organizacja pracy kolumn transportowych, w tym szczególnie czynności związanych z ich załadowaniem (organizacja frontu załadunkowego), przejazdem (konwojowanie lub pilotowanie kolumn samochodowych, organizacja kierowania ruchem na drogach samochodowych) i wyładowaniem (organizacja frontu wyładunkowego), które to wymagają posiadania dużej wiedzy specjalistycznej oraz doświadczenia, należy do podstawowych umiejętności dowództw wojskowych pododdziałów i oddziałów transportowych.

Do umiejętności tych należą ponadto takie przedsięwzięcia (procedury) jak: optymalizacja wielkości (długości) kolumny samochodowej i prędkości jej jazdy; bezpieczeństwo jazdy kolumny samochodowej, w tym przewożonych osób i ładunków; pilotowanie kolumn samochodowych z powietrza; organizacja odpoczynków dla kolumn samochodowych; wybór tzw. niekolizyjnych dróg dowozu i ewakuacji; zabezpieczenie powrotu kolumny po realizacji zadania transportowego; zapewnienie podwójnej obsady (zmienników kierowców) w pojazdach samochodowych itp. Do wymienionych przedsięwzięć organizacyjnych należy dodać ponadto towarzyszące im zadania logistyczne, takie m.in. jak: zapewnienie pomocy medycznej dla przewożonych osób; organizacja żywienia (w tym zapewnienie napojów) osób podczas ich przewozu oraz bezpośrednio po jego realizacji; zapewnienie przewozu ładunków podręcznych osób ewakuowanych; organizacja tankowania kolumn samochodowych wykonujących zadania przewozowe; organizacja pomocy technicznej dla uszkodzonych pojazdów samochodowych na drodze; wykonywanie usług remontowych itd.

Cenną pomoc dla sektora cywilnego mogą udzielić pododdziały i oddziały wojskowe podczas organizacji dla ludności poszkodowanej tymczasowych miejsc zakwaterowania, szczególnie, kiedy organizowane są one na bazie tzw. miasteczek namiotowych. Tymczasowe miejsca zakwaterowania organizowane w namiotach, oprócz odpowiedniej liczby namiotów wyposażonych w sprzęt kwaterunkowy (łóżka, materace, śpiwory, koce, pościel, piecyki polowe itp.) i właściwego ich rozmieszczenia, muszą posiadać niezbędną infrastrukturę komunalną oraz właściwe warunki sanitarnohigieniczne i przeciwepidemiczne.

Infrastrukturę komunalną „miasteczka namiotowego” tworzą: instalacje zapewniające media komunalne, tj. dostawy wody pitnej, energii elektrycznej i ciepła oraz odprowadzenie ścieków i wywóz śmieci. Ponadto niezbędna jest w nich baza żywnościowa (kuchnie, stołówki, magazyny żywności), obiekty handlowe, urządzenia medyczne (punkty medyczne i apteki), węzły sanitarne itp.

Wojsko od zawsze dysponowało kadrą posiadającą umiejętności organizacji bytowania zgrupowań ludzkich (żołnierskich) w tzw. warunkach polowych, czyli w namiotach. Z uwagi na częste występowanie w naszym klimacie niekorzystnych warunków atmosferycznych (np. intensywnych opadów deszczu lub śniegu, silnych wiatrów, wysokich lub niskich temperatur powietrza), zapewnienie bezpiecznego bytowania ludzi w namiotach wymaga organizacji skutecznego zabezpieczenia przeciwpożarowego, a także zapewnienia niezbędnych warunków higieny zamieszkania, wyposażenia namiotów w środki do ogrzewania (nagrzewnice, piecyki polowe, koksowniki) itp. Podstawowe zasady sanitarnohigieniczne i bezpieczeństwa wymagają by teren, gdzie będą ustawiane namioty był oczyszczony oraz osłonięty przed wiatrami. W obozowisku namiotowym organizowane jest codzienne sprzątanie rejonów biwakowania i namiotów.

Długoterminowe przebywanie ewakuowanej ludności w tymczasowych miejscach zakwaterowania wymaga organizacji dla niej usług kąpielowo-pralniczych. Wojsko dysponuje mobilnymi (na środkach transportu samochodowego) łaźniami i pralniami.

Świadczenie usług (pomocy) medycznych

Pomoc medyczna świadczona podczas akcji ratowniczych ludności poszkodowanej ukierunkowana jest na ratowanie życia i zdrowia rannych i chorych oraz zapewnienie jej

podstawowych warunków sanitarnohigienicznych i przeciwepidemicznych. Obejmuje ona: przedsięwzięcia leczniczo-ewakuacyjne; przedsięwzięcia sanitarnohigieniczne oraz przedsięwzięcia przeciwepidemiczne.

Realizatorami przedsięwzięć leczniczo-ewakuacyjnych w akcjach ratowniczych są różne jednostki cywilnej służby zdrowia (publicznej, niepublicznej). W razie potrzeby mogą być one wspierane m.in. wojskowymi zespołami medycznymi (najczęściej o profilu chirurgicznym i internistycznym). Mogą je wydzielać w procesie ewakuacji Zespoły Ewakuacji Medycznej występujące w batalionach (batalionach zmechanizowanych i batalionach czołgów) oraz Grupy Zabezpieczenia Medycznego występujące w brygadach (Brygadzie Zmechanizowanej i Brygadzie Pancерnej). Natomiast w procesie leczenia rannych i chorych mogą brać udział szpitale wojskowe, w tym m.in. Wojskowe Szpitale Rezerwowe¹⁰.

Ratowanie życia i zdrowia rannych i chorych zdeterminowane jest funkcją czasu, tzn. czas udzielania pomocy medycznej od momentu zranienia (zachorowania) powinien być możliwie jak najkrótszy. W tym zakresie obowiązują następujące standardy: *pomoc lekarska* powinna być udzielana rannemu w czasie *do 1 godziny* (jest to tzw. *Reguła złotej godziny*) od chwili zranienia; *pomoc lekarska z elementami pomocy kwalifikowanej* (głównie chirurgicznej i internistycznej) oraz *kwalifikowana pomoc medyczna* powinny być udzielane w czasie *do 2-3 godzin* od chwili zranienia (zachorowania); *zabiegi medyczne ratujące życie pacjenta lub jego kończyny* powinny być przeprowadzone tak szybko jak to będzie możliwe, jednak nie później niż *do 6 godzin* (jest to tzw. *Reguła sześciu godzin*) od chwili zranienia. Podczas świadczenia pomocy medycznej obowiązuje ponadto *wykonanie zabiegów ze względów życiowych*. Oznacza to, że w przypadku bardzo dużej liczby rannych i chorych wymagających kwalifikowanej i wyższej pomocy medycznej, zabiegi chirurgiczne, w uzasadnionych przypadkach mogą być ograniczone do niezbędnego minimum, tzn. do *względów życiowych*, czyli ratujących chorym życie i zdrowie. W takich przypadkach, pozostałe zabiegi (pomoc medyczna) są wykonywane w innym możliwie szybkim czasie.

W akcji ratowniczej proces ewakuacji medycznej powinien być organizowany z zachowaniem priorytetów „pilności ewakuacji” oraz „podatności” pacjentów do ewakuacji poszczególnymi rodzajami transportu. Musi być on dostosowany do stanu klinicznego pacjenta, tzn. jego stanu zdrowia. Oznacza to, że w ciężkich przypadkach, szczególnie, gdy czas ewakuacji pacjenta będzie decydować o uratowaniu jego życia i zdrowia, powinny być stosowane adekwatne środki ewakuacji (np. zamiast samochodu sanitarnego – śmigłowiec sanitarny). Natomiast lekko ranni i chorzy mogą być ewakuowani środkami transportu ogólnego przeznaczenia, np. samochodami ciężarowymi.

Zimą, podczas niskich temperatur, ewakuowanym pacjentom wydawane są środki ocieplające, np. koce, śpiwory, ciepła odzież itp.

Klasycznym sposobem ewakuacji medycznej stosowanym w akcjach ratowniczych jest ewakuacja „na siebie”. Polega ona na tym, że wyższy szczebel opieki medycznej, np. szpital, ewakuuje rannych i chorych do siebie przy użyciu własnych środków transportu sanitarnego.

¹⁰Wojskowe Szpitale Rezerwowe (WSzR) to placówki służby zdrowia rozwijane na bazie infrastruktury stacjonarnej, np. hoteli, szkół, akademików itp. W takich szpitalach zwykle są rozwijane: oddział przyjęć i segregacji, oddział chirurgiczny, oddział oparzeniowo-plastyczny, oddział wewnętrzny, gabinet stomatologiczny, apteka i inne elementy.

Zaletą tego sposobu jest to, że wszystkim ewakuowanym pacjentom gwarantuje się miejsca¹¹ w docelowych placówkach medycznych. Jednak z praktyki organizacji ewakuacji medycznej w akcjach ratowniczych wynika, że najczęściej stosowanym sposobem ewakuacji jest sposób „mieszany”, w którym uczestniczą wszyscy dysponenci transportu sanitarnego.

W akcjach ratowniczych, szczególnie długotrwałych akcjach ratowniczych, przedsięwzięcia sanitarnohigieniczne obejmują głównie nadzór sanitarny nad warunkami bytowania ludności poszkodowanej, dostawami wody pitnej oraz organizacją żywienia i żywnością.

Nadzór sanitarny nad warunkami zakwaterowania ludności polega na systematycznej kontroli (prowadzonej przez lekarzy) przestrzegania reguł higieny bytowania mieszkańców w miejscach ich zakwaterowania, w tym w tymczasowych miejscach zakwaterowania.

Nadzór sanitarny nad dostawami wody pitnej obejmuje kontrolę sanitarną źródeł (ujęć) wody i urządzeń wodociągowych zaopatrujących ludność w wodę pitną oraz kontrolę środków transportu i magazynowania wody. Ponadto osoby funkcyjne odpowiedzialne za nadzór sanitarny biorą udział w ustalaniu norm zaopatrzenia ludności w wodę.

Nadzór sanitarny nad organizacją żywienia polega na kontroli przestrzegania przepisów sanitarnohigienicznych odnoszących się do przygotowania posiłków i ich przechowywania oraz stanu sanitarnego pomieszczeń kuchennych, magazynków przykuchennych, a także stołówek i ich wyposażenia.

Nadzór sanitarny nad żywnością dotyczy głównie kontroli przestrzegania warunków jej transportu i magazynowania.

Inne przedsięwzięcia sanitarnohigieniczne odnoszące się do żywienia ludności poszkodowanej i dostarczanej jej żywności dotyczą nadzoru nad przestrzeganiem czystości odzieży i ubrań ochronnych, naczyń do przenoszenia i spożywania posiłków, sposobów mycia naczyń kuchennych i sprzętu gospodarstwa domowego, gromadzenia odpadków poprodukcyjnych i pokonsumpcyjnych oraz ich wywozu itp.

W akcjach ratowniczych, szczególnie akcjach długotrwałych, przedsięwzięcia przeciwepidemiczne obejmują zwykle: rozpoznanie sanitarno-epidemiologiczne; postępowanie z osobami chorymi zakaźnie, szczepienia ochronne; prowadzenie dezynfekcji, dezynsekcji, a czasami i deratyzacji.

Rozpoznanie sanitarno-epidemiologiczne, polegające na systematycznej identyfikacji środowiska naturalnego na obszarze, na którym prowadzona jest akcja ratownicza, bazuje na informacjach uzyskiwanych od: lekarzy badających pacjentów (dotyczy to także lekarzy weterynarii leczących chore zwierzęta); myśliwych, wędkarzy i ludności miejscowej, którzy znaleźli, np. martwe zwierzęta, a także od specjalnie powoływanych patroli. Uzyskane informacje są sprawdzane przez specjalistów, a pobrane próbki badane w laboratoriach.

W przypadku wykrycia chorób zakaźnych wprowadzone są specjalne procedury postępowania. Przewidują one m.in.: systematyczne badanie wody i żywności; wprowadzenie izolacji obszaru zagrożonego epidemią; zarządzenie kwarantanny i obserwacji osób podejrzanych o zarażenie się chorobą zakaźną; organizację szczepień ochronnych; organizację ośrodków izolacyjno-terapeutycznych do leczenia osób zakaźnie chorych; zakaz polowań, połowu ryb oraz zbioru owoców, warzyw; organizację utylizacji martwych zwierząt

¹¹Miejsca te należy rozumieć jako łóżka szpitalne niezbędne w procesie hospitalizacji rannych i chorych.

oraz zakażonej żywności itp.; specjalne procedury pochówku ludzi zmarłych na chorobę zakaźną; dezynfekcję środków transportu, pomieszczeń, sprzętu itp.

Ewakuacja pacjentów chorych zakaźnie do szpitali z oddziałami zakaźnymi prowadzona jest specjalnie wydzielonym transportem sanitarnym¹².

Dezynfekcja, dezynsekcja i deratyzacja organizowane są według specjalnych procedur. Zwykle prowadzi ją wyspecjalizowane firmy pod nadzorem lekarzy-epidemiologów.

*Realizacja zadań logistycznych na rzecz infrastruktury krytycznej, zasobów materialnych
dziedzictwa kulturowego i ochrony środowiska naturalnego*

Infrastruktura krytyczna, wg ustawy o zarządzaniu kryzysowym¹³, to systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urządzenia, instalacje i usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców. Jednak zwykle z tym terminem są kojarzone środki: do produkcji, przesyłania i dystrybucji energii elektrycznej; do produkcji, transportu i dystrybucji paliw gazowych; do produkcji, transportu i dystrybucji ropy naftowej i produktów ropopochodnych; telekomunikacji (komunikacji elektronicznej); gospodarki wodnej (woda pitna, ścieki, wody powierzchniowe); do produkcji i dystrybucji żywności; do ogrzewania (paliwo, ciepłownie); ochrony zdrowia (szpitale); transportu (drogi, kolej, lotniska, porty); instytucji finansowych (banki); służb bezpieczeństwa (policja, wojsko, ratownictwo).

Zasoby materialne dziedzictwa kulturowego¹⁴ to nieruchome dziedzictwo, obejmujące budynki, które same mogą zawierać zainstalowaną sztukę, taką jak organy, witraże i freski, duże instalacje przemysłowe lub inne zabytkowe miejsca, oraz ruchome dziedzictwo obejmujące książki, dokumenty, dzieła sztuki, ruchome maszyny, ubranie i inne artefakty, które są uważane za godne zachowania na przyszłość. Należą do nich obiekty istotne dla archeologii, architektury, nauki i technologii o określonej kulturze.

Ochrona środowiska naturalnego¹⁵ to całokształt działań zmierzających do naprawienia wyrządzonych szkód lub zapobiegających wyrządzeniu szkód fizycznemu otoczeniu lub zasobom naturalnym, jak też działania zmierzające do zmniejszenia ryzyka wystąpienia takich szkód, bądź zachęcające do bardziej efektywnego wykorzystywania zasobów naturalnych, w tym środki służące oszczędzaniu energii i stosowania odnawialnych źródeł energii. Sposoby ochrony środowiska to: racjonalne kształtowanie środowiska i gospodarowanie zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju; przeciwdziałanie zanieczyszczeniom; utrzymywanie i przywracanie elementów przyrodniczych do stanu właściwego; recykling, czyli segregowanie odpadów w celu ich ponownego użycia.

¹²Nie przewozi się osób chorych na różne choroby zakaźne jednym środkiem transportu, a po przewozie osoby chorej zakaźnie, środek transportu oraz towarzyszący jej personel medyczny i kierowca podlegają dezynfekcji.

¹³Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz.590; tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 209.

¹⁴Dziedzictwo kulturowe, https://pl.wikipedia.org/wiki/Dziedzictwo_kulturowe.

¹⁵Ochrona środowiska, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ochrona_środowiska.

Analizując rodzaje zasobów materialnych infrastruktury krytycznej, dziedzictwa kulturowego oraz środowiska naturalnego, a szczególnie prawdopodobne przedsięwzięcia mające na celu ich ochronę (ratowanie) w akcjach ratowniczych, nie trudno zauważyć, że towarzyszące im zadania logistyczne będą obejmowały przede wszystkim usługi transportowe oraz współudział w ich odbudowie (zabezpieczeniu przed zniszczeniem). Usługi transportowe będą niezbędne głównie podczas ewakuacji zagrożonych zasobów oraz w czasie dowozu materiałów i sprzętu wykorzystywanego do odbudowy (zabezpieczenia) uszkodzonych obiektów stacjonarnych. Nie można też wykluczyć potrzeby czasowego składowania (magazynowania) wyewakuowanych zasobów infrastruktury krytycznej i dziedzictwa kulturowego na terenie jednostek wojskowych.

Pododdziały i oddziały wojskowe wręcz tradycyjnie podczas akcji ratowniczych świadczą istotną pomoc sektorowi cywilnemu przy przywracaniu przejezdności szlaków komunikacyjnych (dróg samochodowych, linii kolejowych, dróg wodnych śródlądowych); usuwaniu materiałów niebezpiecznych; likwidacji skutków awarii technicznych, zwłaszcza tych, podczas których nastąpiło uwolnienie toksycznych środków przemysłowych, a także przy likwidowaniu skażeń i zakażeń biologicznych.

Podsumowanie

Użycie pododdziałów i oddziałów wojskowych w akcjach ratowniczych do realizacji zadań logistycznych na rzecz ludności poszkodowanej, infrastruktury krytycznej, zasobów dziedzictwa kulturowego oraz środowiska naturalnego jest nie tylko wskazane, ale wręcz pożądane. Ich predyspozycje w tym zakresie wynikają z wytworzonych przez lata w siłach zbrojnych nawyków i umiejętności do sprawnego działania w trudnych warunkach. Wojsko we współczesnym państwie jest jedną z nielicznych organizacji posiadających duży potencjał i dobrze zorganizowaną strukturę organizacyjną umożliwiającą utrzymywanie wysokiej gotowości i zdolności do szybkiego i skutecznego wsparcia sektora cywilnego w sytuacjach kryzysowych.

Wsparcie sektora cywilnego w akcjach ratowniczych w realizacji zadań logistycznych jest możliwe w zasadzie przez pododdziały i oddziały wojskowe wszystkich rodzajów sił zbrojnych oraz rodzajów wojsk i służb. Wszystkie one, niezależnie od przygotowania specjalistycznego, posiadają etatowe pododdziały logistyczne wyposażone w różnego rodzaju sprzęt transportowy i specjalistyczny sprzęt techniczny umożliwiający realizację różnorodnych zadań transportowych (dowóz i ewakuacja) oraz świadczenie szerokiej gamy usług logistycznych. Ponadto jednostki wojskowe Sił Powietrznych dysponują środkami transportu powietrznego, w tym śmigłowcami transportowymi, szczególnie przydatnymi do realizacji zadań przewozowych w przypadku wystąpienia zniszczeń na sieci drogowej i sieci kolejowej.

Zapewnienie racjonalnego użycia pododdziałów i oddziałów wojskowych m.in. do realizacji zadań logistycznych w akcjach ratowniczych wymaga włączenia terenowych organów administracji wojskowej (WSzW i WKU) oraz dowódców jednostek wojskowych, planowanych do użycia w akcjach ratowniczych, do systemu ćwiczeń i treningów sztabowych zespołów zarządzania kryzysowego powoływanych na poszczególnych szczeblach administracji publicznej.

Bibliografia

1. Nowak E., *Logistyka w sytuacjach kryzysowych*, Wyd. AON, Warszawa 2009.
2. Rubisz M., *Udział pododdziałów i oddziałów SZ RP w działaniach ratowniczych i prewencyjnych*, Rozprawa doktorska, Wyd. AON, Warszawa 2010.
3. *Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej*, Dz.U. z 2002 r. Nr 62, poz. 558; tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz.1897.
4. *Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym*, Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz. 590; tekst jednolity dz. U. z 2017 r. poz. 209.